

Maki Nasumo Naña Pol
Siria Pa Pan
TIMOTE
Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulku-mali naña Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naña tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri mñaki nini pa Timoti, e pogos naña sike garu provens naña Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri mñaki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naña kilia imi loyuna e sumñare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naña pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naña apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naña tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naña asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E mñaki nini Pol pisayu þelaga wo la naña li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren sumñare. A naga pisa

þelaga wo laþasa naþa nasumonena na suþare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naþa Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yuþaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naþa naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naþa vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na suþare a nasumonena lala
1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yuþaena
lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mak nini piþasu pan ko, naþa Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasi-neena amligan inu vena neyuþae e lologena wo. ² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuþa e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela suþarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naþa tepisayu nanua ga ne, pogos naþa nesike nemio ko gar Episas, sumon naþa nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naþa þar

m̃arera laṗas asuṃa ga, naṗa tekilia ruru la, ana nesape osuṃa ga e yo nene wa, vena okilali naṗa okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osuṃa e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naṗa pe mesmes re poli. ⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paṗisi, ana taṗatete nena aiila la vena atol malena wo naṗa Ntewa sinenania, naṗa tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko ṗelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaṗisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la ṗas e neṃa, aterere akuspal mrapa wo nene, amial ṃa e mrapa naviswoween lala. ⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asuṃa apisawal ke kana visena m̃arera ne lala, pe akilia ruru re sur la naṗa apisa ke poli, taṗatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyuṃae ruru ea, naga pupia kana yuṃaena sike ea. ⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga

apisirlua pe naiilaen re la naña amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar tañena lala, sane la naña akilarovia amio la naña yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naña pe akekaran re Ntewa poli, la naña asitom korenan ga sur wa lala, la naña ãar m̃arera ga lala, a la naña añe arimala lala amio anela lala, po añe m̃ena yar tañena lala. ¹⁰ Amio yar la nene, ãasia naña ataña kolau, amio naña yerm̃ene were si yerm̃ene po sira were si sira, ãasia apinaun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naña akila ke ãelaga tañena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala. ¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naña mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yum̃aena nene sike e lum̃au vena neyum̃aenia, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suñe Kristo Yesu. Naga ga naña pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yum̃aena nene, ãisi na pisirlua inu vena neyum̃aenia, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyum̃aen sa naña naga sinenania. ¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naña nepepeyun kare ke kia wa nene naña Yesu, ana nekila kare ke naga pañisi, naña nekila piowa manene laa pañisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naña la nakoena van inu

vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naña nemiyumñaen ke poli, p̄isi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiēna nowo e inu keviu paṗisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiiēna naña pe kieta ita punu ga naña tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai tom̄a ga, naña tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naña pisa sanini, sape

Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naña taṗa mlamulena viowa.

Ana e la naña amiyumñaen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naña nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga, ¹⁶ ana potena pan Ntewa naña sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naña nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paṗisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naña aim sirau avisu naña Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la m̄ena akilia alelaga ea vena atol malena naña pe luas re poli.

¹⁷ Nesitom̄al kiena p̄elaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe p̄arin suṗe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taṗatete visuia,

naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevatanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve p̄isi re pogos tai, sanene.

Osum̄alu m̄arera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitom̄al navisawalena la naṗa apisayu ko nanua ne, naṗa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naṗa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la p̄asia pona pupia na vianena p̄asia sike na naṗa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko om̄arera vaṗisi e mara wa naṗa tesum̄a tekila ke ne, ¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen p̄elaga na nalelagaena a akilia akila ko naṗa kioṗa sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la p̄asia, sa naṗa apilolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akuspalia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piam̄e tai. ²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Alikanta, ana pe sineyeena naṗa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila m̄a piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asum̄a akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naṗa asum̄a akilakila ke ne.

2

Nakilapianena p̄asia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapia-nena nene narui. Sur nasumo, nemiilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taþena lala, a monar alen wo la m̃arera, monar aviun m̃areran tania vena iila la. ² Naga nene monar akila m̃ena e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naþa þarin yar wa lala amio nasumonena la naþa asu metavan ita, vanon sa ayum̃ae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naþa nawaena amio sum̃arena sike ea, ana tekilia teyum̃aen yum̃aena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e þelaga wo sa naþa naga sinenania. ³ Þelaga la ne sanene apo paþisi, pe þelaga naþa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana, ⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga. ⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa sum̃a ga, a yar taaga ga naþa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu, ⁶ naþa pimi pe yeririna, siraunia kus leleta, tañan si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yum̃aena naþa Yesu miyum̃aenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ana mloru e lum̃au narui, vena nevisawal van yeririna lala. Þas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e þelaga

na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asumã alen lue ga e yo punu ga, ana sa asumãl vena alen, monar ave wa ruruia, naña sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna tañena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyũna e yũna na lotuena, monar la avisu ruru kiela ãpelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyũna ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve tañena ve tañena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naña apul e pupia kilavaru poli. ¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia rurula, nane kiela yũnaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netamãan re sira la avian yermene la poli, pona ave ãarun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii ãesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro ãesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yũnaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga

viawa m̃arera, kiena p̃elaga ulen sinesiiena,
kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to
ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na suñare lala

¹ Visae yar tai, naṗa sitomena tai teke e naga
sinenan sape war kia naṗa nasumonena, nanene
na po paṗisi ne, komin pe lelaga kemua, naga
pe yuṃaena wo tai naṗa naga sape yuṃaenia.
Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van
la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur
viowa tai to re e kiena malena.
Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo
van silaga.

Naga monar kawē ruru kiena p̃elaga lala,
monar ve manmarua,
yeririna la monar avatanonia,
monar kekaran na visuaren yeririna la e m̃ana
uṃa,
a monar kilia ruru p̃elaga nakilapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru
namun maneneen re wii va ve torog,
naga ve suru re,
kiena sitomena monar viavi
sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re,
a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai m̃ena ga sanini, monar ve suṗen ruru
m̃ana uṃa, naṗa narina la vatanon ruru
naga e sur la punu ga, ⁵ vanon sane visae yar

ta ne sanene ve sumon ruru re m̃ana ũm̃a, ve sanape na kilia visuar ruru sum̃are kiena ne Ntewa?

6 Yar nene monar marua li m̃aga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li m̃aga, visae pere na yoko p̃arina kilia imi ulen vilaveena, p̃isi na kila naga kila pal mrapa lor vito e p̃ili p̃ili m̃a nena na p̃a Yermare mlor pito e ñanua sumo.

7 Na sumonena na sum̃are lala monar ave yar la na p̃a yeririna punu ga, vito tol la na p̃a pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke pa p̃isi na p̃a kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

8 Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yu m̃aena lala. Yar na p̃a p̃uarar yu m̃aena na visuaren yu m̃aena, kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar na p̃a visa visena la ve lelaga ga, a naga ta p̃atete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga, monar ve sinenan manene re sur lala,

9 ana monar uarar ruru ga p̃elaga na lelagaena e kiena malena, taulu na p̃a yaru ta p̃ena la atolia.

10 Yar na p̃a na uararen yu m̃aena na visuaren sum̃are, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yu m̃ae wo, kiena p̃elaga mesmesun yu m̃aena nene, akilia ala kiena kia, siar yu m̃aena narui.

11 Wona yaru na visuaren yu m̃aena, naga m̃ena kiena sitomena la monar varuruia, ve

visamumun re yar taþena lala, monar ve sira tai naþa kilia warar ruru kiena þelaga lala, a monar kila yuþaena punu ga wo.

¹² Yaru na visuaren yuþaena la monar aure sira ve taaga ga,

monar ave yar la naþa akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru mþala uþa.

¹³ Yaru na visuaren yuþaena la naþa yepela mþaen ruru kiela yuþaena, þisi na avisu sane yeririna la akekaran la vaþisi, ana aloge naþa Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na suþalen mþarera e kiela yuþaena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiþasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. ¹⁵ Pona sur la þas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru þelaga la naþa mesmesu vena akila e mratava wa mþana Suþe. Namratava wa nene, na ne pe suþare kiena ne Ntewa mali, naþa monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane þeren yuþa þuarar kana kemraþe lala. ¹⁶ Lelaga, þelaga na kieta lotuena suþal sike e nalelagaena tai naþa sane pe visawanena tai, naþa pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naþa paeme e yomarava nini e tas nen yeririna, mþareraena kiena Ninuna miyuþae manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai tañena lala, kila sane
 amlelaga e naga telivi e yomarava,
 siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena
 pupia naurarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava pañisi, naña pisape e pog maro lala, na lala ãas naña amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naña pe po re poli. ² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naña la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego. ³ Sur la ãas naña yoko avisa sanini, sane yar tañatete talopa, ana avisaluñar manene yeririna lala e kinanena wo lala naña Ntewa sii la vena tekekanan na kanena. Komin ita naña temlelaga a tekilia sur naña pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesumã tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naña Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po pañisi. Pe sur re tai naña tepisusu ke piowa e poli, ana tekekanan nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke

osape ko na ope yar na viawaruruen e yuññaena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyuñae po sanene, yoko akilia asape ko osuñña opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naña ko mñena osuñña otaveve ruru ke navianena wo ya naña osuñña opisawal ke pan la, ana yoko akekara vañisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kioñña sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko omñarera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela mñarera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas pñasia, ana pogos naña okilarar ruru ko omñarera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kioñña mrapa okilia ova loyuñña puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuññaen keviu, toñparyon ke pañisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlelaga ea. Visena nene pe lelaga pañisi, okilia olelaga ea e sinemña wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, omñareran van la vena alogearia.

¹² Visae yeririna pñasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naña osuñña okila ke rui, monar ovike mrapa van li

nalelagaena taþena lala. Popon naþa ataveve laña, naþa okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na þelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogos naþa visae neiñasu neñalivin ko, ouarar pog na lotena la ñarera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, ologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sinemña þesan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogos naþa þegas nen nasumonena lala apu þarumña. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kionña, ana omñareran oyumñae omio. ¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yumñena la nene naþa amlor asike e lumomña, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kionña malena.

¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mñena monar otaveve ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmas re poli, ve ovisin re sine-mimiena vania. Omomñau woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimomña narui. Popon okila mñena sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, ² ovisu sira marua lala

sa ga anomã, a ovisu sira m̃ee lala sa ga vinemã. Visae okila ve sanene, yoko kiomã sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sumãare monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli. ⁴ Ana visae letano tai, narina la asumã ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilaena naþa naga kila pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yumãena memes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na m̃ala mratava memes, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

⁵ Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitomãl ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenania. ⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paþisi, ana nemaraun sa þisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laþas van amiu e lepas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naña pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naña sumãre visuar la sumã ga, a visae letano tai naña sinenan sape kiena kia va loyuma, monar naga ga naña pe sira marua, sa naña kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taņena, naga sira ga tai naña talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naña yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naña miyumaen yumaena wo la paņisi, naña naga pian ruru narina lala, naga tai naña kekarana na visuaren yeririna taņena lala e mana uma. Pogos naña li nalelagaena wa taņena lala aim amalivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naña amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naña paryon yumaena wo la naña sanene, naga ke narui naña kiena kia kilia va loyuma.

¹¹ Ana visae letano laņas naña asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuma ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi marera sina ga, ana ũisi na ailan ga, letano nene sumalu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene

avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yumãena, ana asun atetalivi akakate ke e yumã m̃ana yar lala, ana metavania asun apisasayu ke lala tañena, akian ke kunula pa e sur la naña pe pe kiela visena su re loyumã e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naña ape m̃ee ke ga wa, popon tetam̃an la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar m̃ala umã lala, ana yoko ve sur re naña yeririna la avis viowa van la vanonia. ¹⁵ Nepisa nanene vanon lala ãas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naña pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naña pe nalelagaena ana letano tai teke e m̃ana mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sum̃are tañatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano tañena lala naña pe yar naiilalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sum̃are

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena naña temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naña temligan la amial atalivi metava e ãegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioñã puluk naña pie plan ke kioñã wit lala, otam̃an naga kan re m̃ã ve tokak ga.”

Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naþa miyuñae, memes naþa naga visu sur tai naþa molue e limana vanonia.” *Luk 10:7*

Sanene na, popon tekila mñena van nasumonena na sumñare lala. Ana lala naþa amiyuñae po, aþaryon nalologonen lologena wo a nakilapi-anen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, þisi na akilia aure va kumali. ²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nalelagaena lala, ana pogos naþa nasumonena taþena la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala mñena ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita mñaga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa mñena ga nesape pogos naþa sa oyumñeen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taþena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laþasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen þarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena

viowa naþa suþa miyuþaenia. A ko na owaryon ruru ga vena losineþa merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naþa nesuþa nemloge ke rui, nekilia sane ko na osuþa omai lili mþaga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osuþa omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos þasia, þisi na pona kilia iila mopoma yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar þasia, akila naþa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, þisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoena vanonia. A yeririna taþena laþasia, akila naþa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga suþa ga, a siraunia, naga mþena yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yuþaena wo mþena la ne sanene. Laþasia, asike e marata merarava ruruia, a laþasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naþa tapolou sike ne, taþatete tapolou lue, a naga mþena monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naþa amiyuþae koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita þasia naþa asuþa sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyuþae koren ga pania e mþana uþa.

Malena na sanene mþarera, sa naþa sur urmi tai mon lue ga e mþasila, ana taþatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naþa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taþatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naþa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laþas naþa amiyuñae koren sanene, kiela yerkawa mñena la amlelaga. Sanene, yaru na yuñæna amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naþa yar na yuñæna kilia kirakirai e yuñæna kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayuñae ruru laa sane, monar akekaran ga naiilaen yar naþa amiyuñae kiena, komin naga lala tai e þegas kiena ne li nalelagaena a naga mñena pe lala tai naþa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena þasia naþa avisa lelein van lala taþena, naþa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naþa kila navianena taveve sitomena taþena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naþa kilia were þelaga kiena ne yeririna imi ve sa þelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naþa taveve kiena sitomena va ve taþena sanene, tepisu naga þarwaria, þarina keviu paþisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taþena. ⁵ Yar la naþa amiyuñænenene asumia apilup kare ga, naþa sitomena naþa wo amio visena naþa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen sumare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe

sa re nene poli, vanon yar naþa kiena þelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naþa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naþa po rui.

⁷ Pogos naþa tepaeme e yomerava nini, tepe plamoñe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa ña nena ga nene tevano, pe sur re tai naþa tekilia towarar poli. ⁸ A pogos naþa temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naþa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naþa asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare suña tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naþa na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, þelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purþes nen þelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita þasia, þere la amial lili ña apano, ana amilan ga naþa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuña van nataþaliena

viowa punu ga na sanene. Sur ya naþa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe þelaga na mesmesuena, þelaga naþa yar imi wo sane Ntewa, þelaga na viawaena, þelaga na sinesiiena, þelaga na uarar ruruen yuþaena, a þelaga na momauena.

¹² Ko monar osuþalu mþarera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinema þesan re pogos naþa osuþalu e marana ne li nalelagaena la moki, naþa opisawal kioþa navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naþa ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumoþa. ¹³ Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naþa aþure naga aþaro pa puna yaru naþa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana mþareran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naþa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nomþareran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naþa pe kioþa kororaki pona kioþa nakila palen re tai poli, vano tol pogos naþa kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe ea. ¹⁵ Kiena nawasuþeena nene, yoko mþalivin ita e kana pog ne napo, sa naþa Parin Suþe wa na mava sinenania, komin Parin Suþe wa nene naga taaga pe suþe kiena suþe la make ga, a pe yerka wa kiena yerka wa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naþa sike loyuma e kiena pupia naurarena naþa pisaluþar sape taþatete yar va

lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a tařatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tewatanon naga, a popon navesuřeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o tařatete řisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la nařa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga nařa ita lařasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la řarera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, nařa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purřes nen sur make ga la nene, suřa řar ke nalaena la nene mokliu pimi řalivin ita, mok pařisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La nařa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yuřaena wo la nařa amiyuřaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran nařa avion va yar tařena nařa kiena pe torok re poli. ¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila nařa asuřa amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa nařa asuřa apisirlua ke řala yuřa nowo tai monřate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuřa apanon ke nařa awarpoyon atol malena nařa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naña nepisa piñasu pan ko, naña nemligan e lumomña vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyuña e visena la naña tařatete aiila kiomña malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naña pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Lañas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naña akila pal ruru nenaga.

Kiau visena řisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

**Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome
Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi
Island, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi
au Vanuatu — Niutestamen long Lewo lanwis, blong
Epi Aelan, Vanuatu**

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8